

Filozof Dünyayla ve Çağımızla Eleştirel, Değiştirici ve Dönüştürücü Bir İlişki İçine Girmek Zorundadır

Doğan Göçmen

Düşünbil dergisi editörlerinden sayın Olcay Yılmaz'ın yaptığı röportajın gözden geçirilmiş ve çok az genişletilmiş halidir. Röportaj *Düşünbil* dergisinin 54. sayısında (s. 57-60) yayınlanmıştır.

Olcay Yılmaz: Merhaba, öncelikle söyleşi teklifimizi kabul ettiğiniz için teşekkürler. Düşünbil okuyucularının sizin gibi değerli bir akademisyeni tanımaları bize mutluluk verecektir. Söyleşiye hızlı bir giriş yapıp hemen sorumu sormak istiyorum: Öncelikle çocukluğunuzdan başlamak istiyorum; nerede doğduğunuz? Hangi kültürel ortam içerisinde büyüdünüz?

Doğan Göçmen: Aslen Gaziantepliyim. Gaziantep'in Aşağı Kayabaşı köyünde doğdum. Köy Yavuzeli ilçesine bağlıdır. O zamanlar “gitmesem de gelmesem de, o köy bizim köyümüzdür” türünden bir köydü. Orta öğrenimimin büyük bir kısmını Türkiye'de görmüş olsam da, sanırım orada yaşadığım hayatın yoğunluğundan olacak, kişiliğim ağırlıklı olarak Almanya'da şekillendi. Kendimi aynı zamanda Münihli ve Edinburghlu olarak görürüm. Akademik öğrenimimin yarısı Hamburg'da diğer yarısı da Edinburgh'da geçtiği.

Almanya'da 1980'li yıllar büyük barış hareketlerinin olduğu yıllardır. Her sokakta en az 40 50 kişiden oluşan bir, bazen daha fazla barış inisiyatiflerinin olduğu yıllardır bu yıllar. Babam okumayı yazmayı kendi başına öğrenmiş komünist bir işçiydi. Bunlar kişiliğimin şekillenmesinde, zamanla felsefi duruşumun oluşmasında doğal olarak belirleyici oldu.

O.Y.: Bir Almanya geçmişiniz var? Almanya'nın sizin için önemi nedir?

D.G.: Dediğim gibi kişiliğim aktif ve bilinçli bir şekilde Almanya'da şekillendi. Almanya'da okula gittim, bir teknik meslek öğrenimi gördüm. Bu dönemde almış olduğum eğitim, görmüş olduğum çalışma tarzı, insanların birbiriyle günlük hayatta kurdukları ilişkiler, hocaların öğrencileriyle kurdukları ilişkiler, öğrencilerini eşit ve özgür bireyler olarak ciddiye almaları, fabrika hayatı ve sonunda akademik öğrenim, sendikal mücadelelerin kazandırdığı zengin toplumsal yaşam deneyimi bunların hepsini Almanya'ya borçluyum. Hiçbir şey vermemiş olsa bile bana klasik Alman felsefesini öğretti. Bu bile kendi başına yeter aslında. Irkçılığa ve yabancı düşmanlığına karşı sol hareketin, barış hareketinin, sendikal hareketinin içinde olan insanların dayanışmalarıyla var olabildik oralarda. Bu dayanışmacı ruh bende her zaman çok canlıdır ve günlük hayatımı, düşünme tarzımı ve tüm ilişkilerimi belirliyor doğal olarak.

O.Y.: *Sonra Türkiye'ye geri dönüş yaptınız? Bu geri dönüşün anlamı nedir? İki ülke arasında bir kıyaslama yapın deseydik ne derdiniz?*

D.G.: Her şeyden önce günlük hayat çok saldırgan ve yıpratıcı Türkiye'de. Bana bazen herkes herkesle her an kavga etmeye hazır gibi geliyor. Herkes en azından hep didişiyor. Zihniyet olarak çok kindar ve öç almayı sıkça bir erdem gibi algıladığımız kanısındayım. Ayrıca günlük hayat çok curcunalı ve sesli. İş hayatının her alanında mobbing yuvaları, bıktırıcı ve bezdirici ilişkiler oluşmuş durumda. İnsanın insan olarak insanların nezdinde pek değeri yoktur. İnsanların değerleri de çok kaygan ve ilkesiz bir anlayışı üzerine kurulu sıkça. Kısacası toplumumuz tam Amerikancı pragmatist bir toplum olmuş çıkmış. Herkes empati kurmanın ne anlama geldiğini biliyor. Fakat empati kurmak için gerekli koşulları yerine getirecek zihinsel ve duygusal donanımına çok azımız sahibizdir. Hatta birçoğumuz bu önkoşulların neler olduğunu bile bilmiyor. Bu nedenle bu toplumun içinde alternatif toplum ve yaşam biçimleri oluşturma çabası içinde olanlara karşı büyük saygım var. Bu söylediklerimden Almanya'da ve Avrupa'da hayatı güllük gülistanlık olarak gördüğüm anlaşılmasın. Almanya'da da ırkçılık çok yaygındır örneğin. Hayat çok hızlı ve yoğun yaşanıyor. Fakat insanların günlük hayatlarında birbirleriyle ilişkilerinde felsefenin ve bilimlerin bize göre daha çok nüfuz ettiğini görüyoruz. Bu insanları birbirleriyle ilişkilerinde daha uygar, anlayışlı ve hoş görülüyor. Descartes'ın bir sözünün anlamını uzun yıllar sonra Türkiye'de yeniden yaşamaya başlayınca daha iyi kavradım. Descartes, Felsefenin İlkeleri'ni Latince'den Fransızcaya çeviren kişiye bir mektup yazar ve ona mealen söyleyecek olursak 'bir toplumda felsefeyle ilgilenenlerin sayısı ne kadar çoksa, o toplu o oranda uygar olur' der. Bizim toplumumuzda felsefeyle ilgilenilmesi gerektiği kanısı çok yaygın, fakat onunla gerçekten ilgilenenlerin sayısı çok az sanırım.

O.Y.: *Türkiye'deki Felsefe bölümlerini ve akademisyen profilini veya akademik ortamı nasıl değerlendirirsiniz?*

D.G.: Kabaca, toplum neyse akademik dünyamız da odur, dersek çok yanlış olmayız sanırım. 1970'li yılların akademiyasını ve yayınlarını o yıllar biraz tanıma fırsatım olmuştu. Bugünkü halimizi o zamanla kıyasladığımızda sanki araştırma, yayın ve ders niteliğinde büyük düşüş var gibi geliyor. Son otuz kırk yılda toplumumuz zihniyet, yaşam tasarımı ve tarzı bakımından çok aşındı. Akademiya da bundan payını almış durumda. Felsefe bölümleri de bundan muaf değildir. Fakat felsefe bölümlerine ve felsefecilere bu konuda büyük görevler düşüyor. Görebildiğim kadarıyla çoğumuz da bunun bilincindeyiz. Fakat bireysel rahatı tercih eden arkadaşımız sayısı da az değil. Diğer taraftan araştırma ve yayın konusunda nicelcilikçi yaklaşım her alanda olduğu gibi felsefede de çok yaygın. Sistem bunun üzerine kurulu olduğu için sonunda çoğumuz puan, kariyer ve mevki peşindeyiz doğal olarak. Filozof olarak yaşamının gerçek anlamını unutuyoruz bundan dolayı. Profesörlük alındıktan sonra üretkenlikte büyük bir gerileme oluyor ve felsefeci olarak geniş toplumsal alanda etkinliklerimize son veriyoruz çoğumuz. Oysa tersi olması gerekir, çünkü akademisyen, olgunluk eserlerini profesör olduktan sonra verir veya vermesi gerekir.

O.Y.: *Mobbing son dönemlerde sıkça gündeme gelen bir konu. Akademide mobbing hakkında neler düşünüyorsunuz, bu konudaki fikirleriniz nelerdir?*

D.G.: Yukarıda da işaret ettiğim gibi iş hayatımızın hemen her alanı mobbing yuvalarına dönüşmüş durumda. İş profesyonel olarak planlayan ve yapan az değil. Öyle profesyonel ki, insanın 'bunlar bunları ne zaman öğrendi' diyesi geliyor. Ve çok kirli yöntem ve araçlarla çalışıyorlar. Sanki yememişler içmemişler mobbingcilik üzerine düşünmüşler. Görünüşte herkes mütevazı, hoşgörülü, yardımsever, samimi, dürüst vesaire. Fakat kanımca bunların hepsi özellikle akademiyada sadece bir maske. Bu konuda Hobbes'un ayıktırıcı sözlerini hatırlamakta yarar var. Eğer 'insan insanın kurdudur' ve 'herkes herkese karşı savaş halinde' sözlerinin bir anlamı varsa, bu her şeyden önce akademiyada gerçerlilik kazanmış durumda.

O.Y.: *Sizî daha çok Hobbes, Smith, Hegel ve Marx üzerine yaptığımız çalışmalardan tanıyoruz. Hegel'in (özellikle Türkiye'de) yanlış anlaşıldığını düşünüyor musunuz? Türkiye'deki Marksistler felsefeye ne kadar aşinalar?*

D.G.: Hegelci felsefe birçok bakımdan modern felsefenin üst uğrağıdır. Büyük sistematik ve sistem felsefesidir. Bu bakımdan Hegelci felsefeye dair çok farklı, hatta birbirine zıt yorumların oluşması son derece normaldir. Fakat klasik Alman felsefesi ve bunun üst uğrağı olan Hegelci felsefe de Fransız devriminin felsefesidir. Hegel bunu *Felsefe Tarih Üzerine Dersler*'inde açıkça söyler. Bu durum, bu felsefeyi, ideolojik kaygılara ve kavgalara konu olmaya doğal olarak daha açık hale getiriyor. Eğer bir yanlış anlaşılma var ise, sanırım daha çok bununla ilgilidir. Örneğin Hegelci felsefenin idealist bir felsefe olmadığı, dolayısıyla bu açıdan ona karşı Marx tarafından yöneltilen eleştirilerin bir anlamının olmadığı görüşü son yıllarda yaygınlaştı. Bunun bir yanlış anlaşmadan kaynaklandığını düşünmüyorum. Hegel tüm felsefesini ide kavramı üzerine kurar. Sistemin gelişmesi idenin açınlanması olarak ortaya konur. Diğer taraftan neredeyse Hegelci felsefenin tüm alımlama tarihinin ortaya çıkardığı başka bir gerçek var ki, o da Hegelci felsefenin sistemi ve yöntemi arasındaki zıt yönde işleyen çelişkili yapısı ile ilgilidir. Buna Friedrich Engels işaret eder. Sistem muhafazakârdır ve 'Yaşlı Hegelcilere' kaynak oluşturur. Yöntem ise ileridir veya devrimcidir ve 'Genç Hegelcilere' kaynaklık eder. Bu tarihsel olarak kesinleşmiş bir bilgidir. En son konuya dair en büyük otoritelerden Ernst Bloch'un yazılarına bakılabilir. Buna karşın Slavoj Žižek çıkıp Hegel'in sistemi ile yöntemi arasında ayırım yapmanın doğru olmadığını, dolayısıyla böyle bir ayırım yapanların ciddiye alınamayacağını söylüyor. Herşeyi birbirine karıştıran bu anlayışın da bir yanlış anlaşılmadan kaynaklandığı kanısında değilim. Buna kulak asarsak şimdiye kadar olan tüm Hegel yorumlarını bir tarafa bırakıp bu konuda Žižek'in *Hıçten Daha Az*'ını okumamız gerekir –ki bu da çok gülünç olurdu gerçekten. Son bir örnek daha verecek olursak; son yıllarda Marx'ın Hegel'in sistemini tersine çevirdiği ve ayakları üzerine diktiği düşüncesi de eleştiriliyor sıkça. Kanımca bu da basit bir yanlış anlaşılmanın ürünü değildir. Hegel'in felsefesinin mirası uğruna kavga, o daha ölmeden başlamıştı. Bugün de sorularımızın çoğu Hegelci sorulardır ve sorunlarımız onun belirlediği sorunlardır. Örneğin modern toplumun en büyük sorunun yoksulluk ile zenginlik arasındaki uçurum olduğu belirlenmesi bugün de her zamankinden daha can alıcı olan bir soruna işaret eder. Sorunuzun ikinci kısmına şöyle kısa bir yanıt vermek istiyorum: Felsefe atlanarak birşey olunmaz.

O.Y.: *Wittgenstein felsefesi üzerine bazı paylaşımlarınıza rastlıyorum. Wittgenstein üzerine yaptığımız bu sayıda Wittgenstein felsefesi üzerine neler söylersiniz?*

D.G.: Wittgenstein'i çok ciddiye almak ve alışılmış kalıplardan kurtularak okumak gerekir. Herşeyden önce Wittgenstein, pozitivist geleneklerde, Schopenhaueri irrasyonel gelenek içinde ve postmodern felsefe çerçevesinde yorumlanmamalıdır. Her büyük filozof gibi Wittgenstein da kendine hasır ve felsefi arayışı, felsefenin en temel ve en büyük sorusu olan 'varlık-bilinç' ilişkisine dair sorusudur: 'varlık mı öncedir, bilinç mi?'. Bu soruya verilecek yanıtta göre ortaya başka bir dünya tasarımı çıkacaktır ki, her büyük filozof gibi Wittgenstein'ın da böyle bir tasarım ortaya koyma çabası vardır. İşte, Wittgenstein'ın felsefe tarihine büyük katkısı kendisini tam da bu noktada gösteriyor. Wittgenstein gerçekçi bir filozoftur ve kendisinin de açıkça belirttiği gibi dünyanın mantıklı veya akıllı bir yapısının olduğundan hareket etmektedir. Hatırlayalım, Hegel de benzer bir belirlemeden hareket etmiştir ve bu yaklaşımın kaynağı elbette Leibniz'tir. O halde, Wittgenstein'ın kendine haslığı nerede yatıyor? Dünya tarasırımına dili şimdiye kadar olduğundan çok daha fazla bir şekilde dâhil etmiş olmasında yatmaktadır. Wittgenstein bunu şimdiye kadar yapıldığından çok daha sistematik bir şekilde yapmıştır. Varlık ve bilinç ilişkisinde dili belirli bir yere koymuştur felsefe tarihinde ilk defa.

Felsefenin bir başka büyük sorusu, pratiğin felsefi bakıştan vaz geçmeden nasıl mümkün olacağı sorusudur. Diğer bir deyişle pratiğin felsefleşmesi nasıl mümkündür sorusudur. Daha somut olarak söyleyecek olursak felsefeyi temel alan bir pratik nasıl mümkün olacaktır sorusudur. Şimdiye kadar felsefeciler bu soruya varlık ve bilinç ilişkisi çerçevesinde kalarak yanıt vermeye çalıştılar. Hatta Hegel felsefenin pratiğe dönüştürülmesi konusunda daha ileri gidemeyeceğini, gerisinin felsefenin veya genel bakış açısının ışığında her bireyin kendi işi olduğunu belirtir. Bu elbette yanlış değildir. Fakat

Wittgenstein felsefenin pratiğe dönüştürülmesi konusunda bir adım ileri gidiyor. Felsefenin araçlarıyla elde edilen dünya tasarımının pratiğe dönüştürülmesi konusunda dilin işlevine dikkat çekiyor. Kant bu sorunu yargı gücüyle çözmeye çalışmıştır. Hegel, teorinin birebir olduğu gibi pratiğe aktarılamayacağını belirtip, vahşetle sonuçlanabilecek tarihsel tehlikelere işaret etmiştir. Fakat, ne yazık ki, çok erken ölümü, somut çözüm önerileri geliştirmeye müsaade etmemiştir. Kanımca Kant'ın yaptığı gibi yargı gücünün eleştirisi de teori ile pratik arasında dolayımı sağlamaya tek başına müsait bir araç değildir. Dolayımı sağlayacak olan felsefi aracın aynı zamanda teorik önermeleri pratik önermelere dönüştürmeye girişmesi gerekir. Bunu yargı gücü tek başına yapamaz.

Buna karşın dil, teorinin pratiği mümkün kılacak bazı somut pratik önermelere dönüştürülmesi konusunda vaz geçilmez bir araçtır, hatta araçtan da öte teorik bilincin pratik bilince dönüştürülmesinde muazzam bir kaynaktır. Bu kaynak doğal olarak aynı zamanda teorik ve pratik yargı gücünün eleştirisini de kapsar. Bu konuda Wittgenstein'dan önce Marx'ta, özellikle *Alman İdeolojisi*'nde konuya dair bazı düşüncülerin olduğu rastlıyoruz. Engels'in dillerin kökenine, gelişimine ve farklılaşmasına dair açıklamaları paha biçilmez zengin bir malzeme sunar bize. Wittgenstein'ın özgün katkısı bu soruyu ciddiye almış ve neredeyse tüm felsefi çabasını bunda yoğunlaştırmış olmasındadır. Verdiği her yanıt tatmin edici olmayabilir. Ama bu soruya yanıt arayanların Wittgenstein'ı göz ardı ederek işe koyulabileceklerini düşünmüyorum. Dil, felsefenin gerçekleşmesinde somut pratikten önceki son teorik adımdır –pratiğe açılan teorik adım. Wittgenstein'ın felsefi çabası ağırlıklı olarak bununla ilgilidir. Bu nedenle Wittgenstein'ı postmodernist kuramcılarının yaptığı gibi herşeyin merkezine dili alarak felsefe yapan birisi olarak görmekten kaçınmak gerekir. Wittgenstein, sadece dil felsefecisi değildir. Wittgenstein büyük bir sistem filozoftur.

O.Y.: “İnsan insanın kurdu” mudur?

D.G.: Sorunuza yanıtı yine Hobbes ile vermek istiyorum. Hobbes, insan insanın kurdu da olabilir, tanrısı da diyor. Modern insanın önüne, Rosa Luxemburg gibi iki seçenek koyuyor yani. Birbirlerinin kurdu olanlar ne yapar? Birbirlerini parçalarlar. Günlük hayatımız oyunlar, kumpaslar, komplolar, entrikalarla ve iftiralarla dolu. Birçokları için bu artık bir meslek haline gelmiştir. Komploların hayatımızda bir yeri olmadığını ileri sürenler yanılıyor. Fakat diğer taraftan Hobbes, insan insanın tanrısı da olabilir diyor. Birbirlerinin tanrısı olan insanlar birbirlerine karşı nasıl davranırlar? Teolojik anlamlardan bağımsız olarak bakarsak, kısaca tanrı yüce olan anlamına gelmektedir. O halde, birbirlerinin tanrısı olan insanlar ne yaparlar? Birbirlerini tanrıları yüceltir gibi yüceltirler. Çoğu kez insanlar bunu yapmak ister ve arzular. Burada büyük mesele, insanların buna rağmen günlük hayatlarında bunu neden yapamadıklarıdır. İnsanlar birbirlerini tanrı gibi yüceltmek isterken, neden zıddını yapıp, birbirlerine birbirlerinin kurdu gibi davranmak zorunda kalırlar, neden birbirlerine yabancı ve yaban gibi davranırlar? Hobbes'un Leviathan'ı bir nevi buna yanıt arar. Hobbes, sorunun kaynağını rekabetçi ilişkilerde görür. Rekabet bir savaş biçimidir ve savaş, Carl von Clausewitz'in işaret ettiği gibi politikanın başka araçlarla devamıdır. Rekabetçi anlayış bir erdem olarak kavranırsa, politika ahlakın araçlarıyla devam ettirilmiş olur. Fakat Hobbes, rekabetçi ilişkilerin kökenini açıklarken, soruna kaynaklık eden birkaç önemli konuya işaret etmekten öte gitmez.

Marx, *Das Kapital*'de aynı soruya yanıt arar ve rekabetçi ilişkilerin kaynağını, işleyişini ve sonuçlarını tüm çıplaklığıyla bakışımızı ve bilincimizi berraklaştırıcı bir şekilde önümüze koyar. İnsanların birbirleriyle mülkiyet üzerinden ilişkilenebilmesi, daha somut olarak meta üzerinden ilişkilenebilmesi insanları birbirlerinin kurdu yapar. Zira piyasa ve meta ilişkileri en bol olan şeyi bile kıtlaştırır. Bu ise insanları o kıt olarak algılanan şey uğruna birbirlerine karşı savaşlar yürütmelerine sebep olur. Bu bakımdan içinde bulunduğumuz toplum insanı istemese de insanın kurdu olmaya zorluyor. Fakat özellikle *Das Kapital*'in birinci bölümünde gösterildiği gibi meta ilişkilerinin derinlemesine analizi ve eleştirisi, insanlara insanların birbirlerinin tanrısı olabilmesi için toplumsal pratik perspektifin ne olabileceğini gösteriyor.

O.Y.: *İdeolojiyi nasıl tanımlarsınız? İdeolojiler insan özgürlüğünü ne derecede etkiler?*

D.G.: Felsefe bir dünya tasarımı ortaya koymakla tüm insanlığa yaşamın anlamına dair bir öneride bulunur. Bu, nesnel ve evrensel olmak ve herkes için gerçek ve geçerli olma talebini içermek zorundadır. Dolayısıyla herhangi bir ideolojik bakış açısından bağımsızdır. Fakat mesele, bu dünya tasarımının pratiğe dönüştürülmesindedir. Dünyamız çıkar ilişkileri üzerine kurulu tabakalara ve sınıflara bölünmüş olduğu için, filozofun sunduğu dünya tasarımı bunların desteği ve direnişiyle karşılaşır. Dünya tasarımı onu sahiplenenlerin ve karşı çıkanların elinde zorunlu olarak dünya görüşüne dönüşür. İdeolojilerin kaynağı burada yatmaktadır. Edmund Husserl'in bu konudaki düşüncülerinin öğrettiklerinden hareketle bugün bunun ne yazık ki kaçınılmaz olduğundan hareket etmek zorundayız. İdeolojilerin sonunun geldiğine dair iddia, aslında çıkar ilişkilerine ve çatışmalarına göre yapılanmış ve şekillenmiş toplumu tabaklardan ve sınıflardan kurtarma talebini içerir. Bugün içinde bulunduğumuz toplumda ideolojilerin kaynağı ve işlevi budur. Filozof dünyayı ve yaşamı akıllı ve dolayısıyla anlamlı kılmaya çalışır. Onun bu çabasına karşı çıkanlar, irrasyonel olanın, destekleyenler ise akıllı ve anlamlı olanın taşıyıcısı olan toplumsal güçlerdir. Filozof bu konuda tarafsız kalamaz. Bu mesele onun için olmak ya da olmamak meselesidir.

O.Y.: *Modern Felsefe* adlı kitabınızda Aydınlanma üzerine düşüncelerinizi ortaya koyuyorsunuz. Aydınlanma hakkındaki düşüncelerinizi kısaca anlatabilir misiniz? Aydınlanma felsefesi eleştirilebilir mi?

D.G.: Aydınlanmacı felsefe elbette eleştirilebilir, hatta onun anlamı eleştiridir, eleştirel düşünmedir. Modern veya Aydınlanmacı düşüncenin kurucu babalarından René Descartes'ın *cogito* ilkesinin anlamı budur. İnsan ya eleştirel düşünür ya da hiç düşünmez. Zira insanlar herhangi bir konuşma durumunda birbirlerine bir şey söylediklerinde hitap edilen kişinin kendisine söyleneni anlayabilmesi için kendisine karşısındakinin ne söylediğini sorması gerekmektedir. Dolayısıyla bu basit karşılıklı anlaşma durumunda bile zorunlu olarak eleştiri vardır. O halde, insan için düşünme olmazsa olmaz bir koşul ise, bu düşünme edimi zorunu olarak eleştirel olmak zorundadır.

Aydınlanmacılık bütün bir insanlığın tüm tarihinin mirası olarak ortaya çıkmıştır. Özgürlükçü ve özgürleştirici bir düşünce ve çabanın ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Aydınlanmacılık, felsefi olmaktan da öte büyük bir uygarlık ve kültür hareketidir. Bugün insanlığın karşı karşıya olduğu büyük sorunlara yapıcı bir çözüm arayan kimsenin bu büyük mirası görmezden gelmesi veya ret etmesi mümkün değildir. Fakat her tarihsel hareket gibi Aydınlanmacılığın da doğal olarak tarihsel sınırları vardır. Burada Hegel'in 'aşarak kapsamak' ilkesinden hareketle, yani tarihsel olarak aşılmış olanı geride bırakarak ve insanlığın 'reşit olmama' durumundan çıkması için atılacak yeni büyük adımlar tasarlanırken yardımcı olacak ne varsa sahip çıkarak yürümek gerekir.

Unutmayalım ki Aydınlanma bir ilkedir aynı zamanda, bir düşünme ve yaşam tarzıdır. Eleştirel ve özgürlükçü bir düşünce ve yaşam tarzıdır. Eleştirel ve özgürlükçü düşünme ve yaşam tarzından vaz geçilmesi mümkün değildir. Fakat yeniden formüle edilmesi gerekmektedir. Aydınlanmacılık bize bugün bu konuda eksikleriyle ve fazlalarıyla, doğrularıyla ve yanlışlarıyla yardımcı olabilecek en önemli kaynaklardandır. Kısacası, Aydınlanmacılığa tek yanlı yıkıcı postmodernist yaklaşımından ziyade diyalektik yaklaşılması, eleştirel ama aynı zamanda gelecek perspektifiyle yapıcı yaklaşılması gerektiği kanısındayım. Miras yıkılmaz, kaldırılıp bir tarafa atılmaz. Miras bakılmayı, beslenmeyi ve biriktirmeyi gerektiren bir zenginliktir.

O.Y.: *Son olarak sizce filozof olmak veya felsefe yapmak nedir? Bu konuda neler söylemek istersiniz?*

D.G.: Felsefe dünyayı dünyaya, doğayı doğaya içkin açıklama çabasıdır. Bu çabanın amacı, insanın bir tür olarak doğada ve bir birey olarak toplumda özgürlüğünü temellendirmek ve gerçekleştirmektir. İnsanın yaşamına anlam veren şey budur. Bunu filozof bütünlüklü ve tutarlı bir

dünya tasarımı ortaya koyarak yapar. İnsanlık tarihinde büyük dünya tasarımları, insanlığın özgürleşmek için büyük atılımlar yapmak zorunda olduğu ve yaptığı dönemlerde ortaya çıkar. Bugün kanımca insanlık böyle büyük bir atılım yapma gereksinimi ile karşı karşıya olduğu bir dönemin içinden geçmektedir. Büyük bir değerler ve anlam krizi insanlığın tüm yaşam alanlarını kapsamış durumdadır. Çözülme, çürüme ve çöküş dünya çapında gözlenen bir durumdur. Artık, insanlıktan da öte gezegenimizin ve canlı organizmanın geleceği bu atılıma bağlıdır denebilir. Bu bakımdan bugün filozof olmak ve felsefe yapmak, böyle sorumluluk gerektiren bir çabanın içinde olmak ve her türlü bencilliği ve dar görüşlülüğü bir tarafa bırakıp bu yönde yapılan her türlü çabaya destek vermek anlamına gelmektedir. Kısacası; filozof olmak ve felsefe yapabilmek için dünyayla derdinizin olması gerekir. Bundan hareketle filozof dünyayla ve çağımızla eleştirel, değiştirici ve dönüştürücü bir ilişki içine girmek zorundadır. Yoksa felsefe yapmak basit bir gösterişe, ün ve mevki için ayak oyunlarına, ihtiraslara ve kavgalara dönüşür. Belki de sorunsuz tek bir felsefe bölümümüzün olmayışı biraz da bundan kaynaklanıyordu. Filozoflar, halktan uzak, halka yabancı, yalıtılmış bir kısa devre içinde yaşıyorlar. Birçoğumuz bu yalnızlıktan ve yalıtılmışlıktan kaynaklanan sanki ömür çürütür gibi bir duygu ile yaşıyoruz hayatımızı.

O.Y.: *Teşekkürler.*

D.G.: Ben teşekkür ederim.